

Саввинова Акулина Дмитриевна – учитель нач
классов
МБОУ "Жарханская СОШ им. В.Н.Иванова"
С. Жархан, Нюрбинский район.
"Тылы сайыннары" уроук таһынан дьарык
программата.

Министерство образования РС(Я)
МР «Нюрбинский район» РС (Я)
Муниципальное бюджетное образовательное учреждение «Жарханская средняя
общеобразовательная школа» им. В.Н. Иванова

СОГЛАСОВАНО
Зам дир. по ВР Осипова Е.П. Осипова Е.П. УТВЕРЖДЕНО
« 06 » сентября 2024г. Директор Александров П.М.
« 06 » сентября 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
внеучебного занятия «Тылы сайыннары»
для обучающихся 3 класса

Программа составлена Саввиновой А.Д., учителем нач. кл.
С. Жархан 2024

Быһаары сурук.

Былыр-былыргыттан саха бүөбүйдээн, чочуйан-тупсаран кэлбит барба баайа ийэ тыла буолар. Төрөөбүт тыл киһи үөрэҕи-билиини кэбэҕэстик ылынар, өйө-санаата туругулар, майгыта-сигилитэ ситэр, иһирэх иэйиитэ уһуктар, өлбөт үйэлээҕи айар-тутар дьоһура тобуллар айылҕаттан бэриллибит эйгэтэ буолар.

Тыл – киһи айбыт биир эриэккэс көстүүтэ. Сахабыт тыла баай, кэрэ, хомоҕой, ол иһин барбара, тупса турар, сайдар-үүнэр кэскиллээх. Киһи төрөөбүт тылын дириҥник билэр да, соччонон кинини ытыктыыр. Хомойуох иһин, кэнники кэмнэ тыа оҕото сахалыы санарара быста мөлтөөтө. Оҕолор оннооҕор куннээби олоххо туһаныллар тыллары өйдөөбөт буоллулар, бэйэ – бэйэлэрин кытта уксун нууччалыы кэпсэтэллэр. Онон тереебут тылбыт уостан – сутэн хаалбатын туһугар кэнэбэски ыччат сахалыы санарарын ирдиир, тылы сайыннарар кэм кэллэ.

«Тылы сайыннарыы» - эбии үөрэхтээһин программатыгар тылы сайыннарыы сүрүн сорук буолар. Бу эбии үөрэххэ – оҕо-үөрэнээччи төрөөбүт төрүт тылын үчүгэйдик билэр, кини эгэлгэтин, сүмэтин инэринэр, кэрэхсэбили ылар туһугар ытыллыахтаах.

Холобур, оҕоҕо төрөөбүт тылыгар кэрэхсэбили үөскэтээри бу элективнай кууруска үгүстүк тыл оонньуутун, күрөҕүн тэрийиэххэ, кэрэхсэбиллээх айар соруудахтары толорторуохха сөп. Бу ньыма оҕо тылын-өһүн сытыылыырга, толкуйун торумнуурга балай да көмөлөһүөҕэ.

Эбии үөрэх сүрүн сыала: Төрөөбүт тылга кэрэхсэбили, интириэһи үөскэтии. Үөрэнээччилэр айар дьоһундарын сайыннарыы.

Эбии үөрэх соруктара: Оҕо болҕомтотун тардар, интириэһин үрдэтэр уруок формаларынан оҕо сахалыы санарар кыабын сайыннарыы, сахалыы таба аабарыгар, суруйуутугар үөрэтии дьарыктара.

Үөрэх предметин үөрэтии түмүгэ

Ытык өйдөбүллэри инэрини түмүгэ

(личностные результаты)

Саха тылын оскуолаҕа үөрэтии кэмигэр оҕо манньк ытык өйдөбүллэри (духобунай сыаннастары) инэриннэбинэ төрөөбүт тыла сайдарыгар бэриниилээх, эппиэтинэстээх буоларыгар, бэйэтин кыабын толору туһанарыгар эрэниэххэ сөп.

Төрөөбүт тыл - омугу сомоҕолуур тыл буоларын өйдүүр.

Төрөөбүт тыл төрүт айылгыта, үйэлээх үгэһэ, этитэр кэрэтэ норуот тылынан уус-уран айымньытыгар уонна уус-уран литератураҕа сөнмүтүн билэр.

Төрөөбүт тылын сайыннарар, кэлэр көлүнөҕө тириэрдэр ытык иэстээгин, ийэ тыл үйэлэргэ чөл туруктаах буоларыгар тус оруоллаабын өйдүүр. Төрөөбүт тыл иитиллэр, үөрэнэр, айар-сайдар тыл буоларын итэҕэйэр.

Төрөөбүт тыл элбэх омук алтысан бииргэ олорор кэмигэр, икки (элбэх) тылланыы усуллубуйатыгар хас биирдии киһиттэн харыстабыллаах сыһыаны эрэйэрин өйдүүр.

Үөрэх сатабылларын сайыннарыы түмүгэ (метапредметные результаты)

Бэйэни салайынар-дьаһанар сатабыл.

Тылын сайыннарар сыалы-соруу таба туруорунар, сатаан былаанныыр, туох-ханнык түмүккэ кэлиэхтээгин быһа холоон билэр.

Тугу билэрин-билбэтин, тугу ситэри үөрэтиэхтээгин арааран өйдүүр. Сылга бииртэн итэҕэһэ суох төрөөбүт тылга аналлаах бырайыактарга кыттан (тус бырайыага, коллективнай бырайыак) үлэлиир.

„Тылы сэрэйэр,, дьоһуру (языковое чутье, чувство языка) сайыннарыы. Бэйэтин сааһыгар сөп түбэхэр тизкискэ үөрэппит матырыйаалын сүннүүнэн тыл литературнай нуормата санарар эбэтэр суруйар киһи тылыгар төһө сөпкө эбэтэр сыһа туттулларын тута „сэрэйэн,, билэр, итэҕэһин, албаһын быһаарар, көннөрөр, бэйэтин тылыгар-өһүгэр тыл нуорматын ирдэбилин тутуһарга дьулуһар.

Тылын сайыннарар баһаны үөскэтии (потребность в совершенствовании собственной речи). Төрөөбүт тылын барба баайын сыаналыыр, тыл кэрэтигэр умсугуйар, этигэн тыл күүһүн, кыабын толору туһанарга, тылын-өһүн бэйэтэ сатаан чочуйан, тупсаран, санаатын сиһилии этэргэ, кэпсиригэ дьулуһар.

Хонтуруолланыы. Бэйэ сагатын өрүү кэтэнэр, көрүнэр, албаһа суох санарарга, сагатын ыпсаран, хомоҕойдук этэргэ кыһаллар.

Билэр-көрөр сатабыл. Сүрүн үөрэнэр сатабыл.

Үлэ сыалын-соруун таба туруоруу. Төрөөбүт тылын үөрэтэригэр сыал-сорук туруорунан көдүүстээхтик үлэлиир.

Билиини-көрүүнү кэнэтэр араас матырыйаалы туһаны. Сахалыы үөрэх-наука литературатыттан (тылдьыттартан, ыйынньыктартан, энциклопедиялартан, араас кинигэттэн) туһааннаах информацияны, билиини дөбөннүк булар, бэлиэтэнэр, түмэр, ситимниир араас ньыманы табыгастаахтык туһанар. Сахалыы тахсар оҕоҕо аналлаах республика, улуус, оскуола хаһыаттарын-сурунаалларын („Кэскил,, „Чуораанчык,, о.д.а.) тиһигин быспакка ааҕар, араадьыйанан, телевизорынан сахалыы биэриилэри сэргээн истэр-көрөр, үөрэбэр, чинчийэр, айар үлэтигэр көдьүүстээхтик туһанар. Сахалыы үөрэҕи сайыннарар интернет-сайттартан туһалаах, наадалаах информацияны булан, сөпкө наардаан тусанар; тиэкиһи сахалыы шрибинэн бэйэтэ тэтимнээхтик бэчээттиир; интернет нөнгүө сахалыы ытыллар араас тэрээһингэ төрөөбүт тыл литературнай нуорматын тутуһан, көхтөөхтүк кыттар.

Билиини сааһылааһын (структурирование знаний). Сана билии ыларга баар билиитигэр тирэҕирэр. Атын предметтэргэ ылбыт билиитин сатаан ситимниир (*интеграция знаний*).

Тобулук өйү сайыннарар үөрүүхтэр. Төрөөбүт тыл оскуолаҕа оҕону сайыннарар үөрэх тутах салааларыттан (предметтэриттэн) биридэстэрэ. Онон үөрэнээччи саха тылын үөрэтэр кэмигэр үөрэнэргэ төрүт буолар өй үлэтин сүрүн үөрүүхтэрин баһылыыр.

Саха тылын лингвистическэй матырыйаалыгар тирэҕирэн, өй үлэтин араас дьайыыларын кэбэҕэстик толорор: тэннээһин (сравнение), ырытыы (анализ), холбоохун (синтез), түмүктээһин (обобщение), (сериация), ханыылатан сааһылааһын (классификация), майгыннатыы (аналогия), сааһылааһын (систематизация). Итини сэргэ араас тойоннуур ньыманы (индукция, дедукция) табыгастаахтык туһанан дьону итэгэтэр, ылыннарар курдук санаатын сааһылаан этэр үөрүүхтэ сайдар.

Рефлексия. Сыалы-соругу ситиһэр ньымаларын уонна усулуобуйаларын төһө сөпкө талбытын сыаналыыр. Үлэ хаамыытын хайдах салайан иһэрин кэтээн көрөр, үлэ түмүгүн дьон интэриэһин, болжомтотун тардар курдук сахалыы кэпсиир.

Бэлиэни-символы туһанар үөрүүхтэр. Дорҕоон (буукуба), тыл, этии чилиэннэрин, тиэкис анал бэлиэлэрин сатаан туһанар. Анал бэлиэлэринэн тыл, этии, тиэкис моделин онорор. Бэриллитбит моделга тирэҕирэн, тылы, этиини толкуйдуур, тиэкиһи айар. Этиини, тиэкиһи көннөрөргө анал корректорскай бэлиэлэри сатаан туһанар. Лингвистическэй билиини араас таблица, исхиэмэ, модель, диаграмма көмөтүнэн көрдөрөр. Таблицанан, исхиэмэнэн, моделинан, диаграмманан көрдөрүллүбүт лингвистическэй билиини өйдүүр уонна кэпсиир.

Бодоруһар сатабыл.

Бииргэ үлэлиир үөрүүх. Дьону кытта бииргэ алтыһан үөрэнэр, үлэлиир араас ньыманы баһылыыр (пааранан, бөлөбүнэн, хамаанданан о.д.а.). Саастыылаахтарын, улахан дьону кытта айымньылаах алтыһыы туругар кэбэҕэстик киирэр (продуктивное взаимодействие), биир сыаллаах-соруктаах дьонун кытта таһаарыылаахтык, көдьүүстээхтик үлэлиир үөрүүхтэнэр (продуктивное сотрудничество).

Кэпсэтэр үөрүүх. Кэпсэтии уратыларын өйдүүр, табан кэпсэтэр. Кэпсэтэр киһитин убаастыыр, сэнээрэр, санаатын болжойон истэр, ылынар. Ханнык баҕарар эйгэҕэ кэпсэтиригэр дьон болжомтотун тардар, сэргэхситэр, сонурҕатар, көбүлүүр сатабылы табан туһанар. Кэпсэтэр кэмнэ бэйэ көрбүтүн, истибитин, аахпытын сиһилии сэхэргиир. Дьон өйдөспөт, тыл тылга киирсибэт буолар төрүөттэрин сөптөөхтүк сыаналыыр, сатаан ырытар, өйдөһүү суолун дөбөннүк тобулар.

Кэпсэтии сиэрин (речевой этикет) тутуһар үөрүүх. Дьону кытта алтыһыыга кэпсэтии сиэрин тутусар, туттан-хаптан бодоруһуу ньымаларын тоҕоостоохтук туттар.

Сахалыы дорооболоһор, билсир, быраһаайдахар, көрдөһөр, бырастыы гыннарар, буйар, телейонунан кэпсэтэр, о.д.а. үгэстэри инэриммит, күннээҕи олоҕор өрүү туттар.

Тустаах үөрэх предметин үөрэтии түмүгэ
(предметные результаты)

Саха тылын литературнай нуорматын (орфоэпическэй, лексическэй, грамматическай) тутуһар. Дорҕоону, буукубаны, тыл сүһүбүн, сана чааһын, этии чилиэнин, судургу этиини булар,

Сахалыы таба суруйуу, сурук бэлиэтин быраабылаларын тутуһар. Тиэкис өйдөбүлүн, бэлиэтин билэр (тиэмэтэ, сүрүн санаата, аата, эпиграф, тутула, этиилэрин ситимэ).

Саныыр санаатын сааһылаан, дьонго өйдөнүмтүөтүк, тиийимтиэтик этэр, тиэкис тутулун тутуһан суруйары сатыыр.

Тиэкис тиитэрин сэхэргээһин, ойуулааһын, тойонноохун диэн араарар.

Монолог (сэхэргиир, ойуулуур, тойоннуур) уонна диалог (кэпсэтии, сана үллэстии, ыйыталаһыы о.д.а.) арааһын сатаан туһанар. Бэйэ сангатын (тылынан, суругунан) сатаан хонтуруолланар, тиэкиһин ис хоһоонун, тылын-өһүн сыаналанар, албастарын булар, чочуйар, тупсарар.

Туһаныллар литература:

«Чуораанчык» сурунаал

«Кэскил» хаһыат

В. Поскачина «Алтан чуораан уеруутэ»

К. Туйаарыскай «Хоһооннор»

С. Данилов уонна да атын суруйааччылар айымньылары.

Календарнай – тематическай былаан

№	Чаас	Тема:	Улэ керунэ	Буолар күнэ - ыйа	
				былаан	факт
1	1	Кириии бэсиздэ.	- куруһуок өйдөбүлүн, аналын билсигии. - куруһуок үлэтин хайысхатын билсигии. - үлэ былаанын торумнааһын.	03.09	
2	3	Күһүннү айылба	Күһүн туһунан хоһооннору истии, утуктуу - «Көмүс күһүн»- уруһуйунан кэпсээһин; айар дьоһуру сайыннары.	10.09.	
3				17.09	
4				24.09.	
5	2	Маннайгы хаар. Кырыа кыһын	- Хоһоон истии, утуктуу (уерэтии) - Уруһуйунан кэпсэтии	01.10	
6				08.10.	
7	2	Дьизэ кэргэн. Кун кубэй ийэбит.	- Ийэ туһунан кэпсээһин - Хоһоон истии, утуктуу (уерэтии) - Уруһуйунан кэпсэтии	15.10.	
8		Тапталлаах аҕабыт	- Ийэ туһунан кэпсээһин - Уруһуйунан кэпсэтии	24.10.	
9	3	Оҕолор тустарынан айымньылар	- К. Туйаарыскай «Ньыкаа» хоһоонун истии (ааҕы) - Л. Тимофеева «Оной – соной оҕолорбут» хоһоонун истии (ааҕы, уерэтии)	05.11.	
10				12.11.	
11				19.11.	
12	2	Быһыы – майгы туһунан	- С. Данилов. Сурэбэ суох суус субэлээх – истии (ааҕы, уерэтии)	26.11.	
13			- С. Омоллоон. Албынныан – бэйэбэр куһаҕаны оноруон. – истии, ааҕы, кэпсэтии	03.12.	
14	3	Сана дьыл	Сана дьыл туһунан кэпсэтии, тиэкистэри ааҕы, хоһооннору уерэтии	10.12.	
15				17.12.	
16				24.12.	
17	2	Ебугэ угэһэ	- Ебугэ угэһэ, туттар тэрилэ – ойуулары керуу, ааттааһын, кэпсэтии	14.01.	
18			- Саха иһитэ – хомуона - ойуулары керуу, ааттааһын, кэпсэтии	21.01.	
19	2	Дьизэ кыыллара	- «Мин себулуур кыылым» уруһуйунан кэпсээһин - Тиэкистэри ааҕы, кэпсэтии	28.01.	
20				04.02	
21	2	Аҕа дойдуну кемускээччилэр	- Аҕа дойдуну кемускээччилэр тустарынан кэпсэтии, тиэкистэри ааҕы, хоһооннору уерэтии	11.02.	
22				18.02.	
23	3	Сандал саас	- Ийэлэр тустарынан кэпсэтии	25.02.	
24				04.03.	

			- Ийэ кунугэр аналлаах хоһооннору аабыы, уерэтии		
25			- Саас туһунан кэпсэтии, тиэкистэри аабыы, хоһооннору уерэтии	11.03.	
26	4	Тиэкиһи салгыы кэпсээһин, ситэри	- «Куобах тоҕо уһун кулгаахтаабый?» остуоруйаны аабыы, салгыытын айан кэпсээһин	18.03.	
27			- «Суобас» остуоруйаны аабыы, салгыытын айан кэпсээһин	01.04.	
28			- «Буруйдаабы булуу» остуоруйаны аабыы, салгыытын айан кэпсээһин	08.04.	
29			- «Кинигэ аптаах абыланар ылларыы» остуоруйаны аабыы, салгыытын айан кэпсээһин	15.04.	
30	2	Кыайыы кунэ	- «Эһэм сэрии – оҕото» хоһоону уерэтии, А5а	22.04.	
31			дойду Улуу сэриитин туһунан аабыы	29.04.	
32	1	Самаан сайын салаллыыта	- Сайын туһунан тиэкистэри аабыы, кэпсээһин, хоһооннору уерэтии	06.05.	
33	1	Тумук уруок	- Кэнсиэр- уерэппит хоһооннору аабыы,	13.05	
34	1	бырайыак	тиэкистэринэн сценкалары кердеруу.	20.05.	